

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

«__»_____ 2024 р.

**РЕФЕРАТ
КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
на тему: «СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ»

Виконавець:

студент 4 курсу ЦЗВФН
Фрідман Артем Олександрович _____

Науковий керівник:

к.е.н., доцент
Шуліченко Тетяна Василівна _____

ОДЕСА – 2024 р.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Ключовими питаннями для більшості країн у коротко- та довгостроковій перспективі є побудова ефективної системи соціального захисту, здатної вирішувати як нагальні, так і постійні соціальні проблеми. Особливо актуальним є переосмислення соціальної політики в Україні, включаючи визначення чітких цілей, завдань, механізмів і етапів її реалізації. Ця проблема стає ще важливішою у зв'язку з нестабільністю соціально-економічного розвитку країни та військовим конфліктом на сході України. Тому необхідно створити високоефективну систему соціального захисту, яка допомагатиме слабким у самоствердженні та підтримуватиме сильних у саморозвитку, а також сприятиме формуванню міцного фундаменту для тристоронніх відносин у рамках соціального партнерства.

Для впровадження сучасних і ефективних механізмів системи соціального захисту необхідно аналізувати та узагальнювати досвід зарубіжних країн, виокремлюючи інструменти, які відповідають вимогам часу та можуть бути використані у вітчизняній системі соціального захисту з максимальною ефективністю. Ігнорування цієї проблеми призведе до зубожіння населення, соціальної ізоляції, втрати довіри до державних органів та зростання соціальної напруженості.

Серед видатних економістів, які досліджували еволюцію системи соціального захисту та розвивали економічні інструменти для її аналізу, варто згадати А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, А. Маршала, Дж. Кейнса, А. Пігу, М. Лоренца, Т. Веблена, Ф. Гайска, М. Фрідмана, Дж. Бьюкенена.

Однак теперішній стан системи соціального захисту населення України засвідчує необхідність детальнішого аналізу й надання конкретних пропозицій щодо вдосконалення наявної системи у найближчій перспективі.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є аналіз складових системи соціального захисту населення та розробка рекомендацій щодо його удосконалення на засадах врахування зарубіжного досвіду.

Для досягнення цієї мети передбачено такі завдання:

- дослідити суть, основні напрями та функції соціального захисту населення;
- розкрити інструментарій дослідження системи соціального захисту населення;
- дослідити еволюцію поглядів на соціальний захист населення та його економічний зміст;
- здійснити діагностування розвитку сфери соціального захисту населення в Україні;
- проаналізувати стан соціального захисту населення та інституційного середовища взаємодії соціального захисту й економічної безпеки держави;
- дослідити світовий досвід функціонування системи соціального захисту та можливості його використання в Україні;
- сформулювати напрями вдосконалення соціального захисту задля посилення економічної безпеки держави.

Об'єктом дослідження є процес функціонування системи соціального захисту населення в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні засади функціонування сфери соціального захисту населення в Україні.

Методи дослідження. У процесі аналізу були використані загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень: історичний метод для вивчення еволюції поглядів на роль соціального захисту у концепціях провідних економічних шкіл; методи індукції та дедукції, діалектичний метод для аналізу складових системи соціального захисту і визначення понять; абстрактно-логічний метод для обґрунтування та розробки ефективної моделі соціального захисту; порівняльний і синтезуючий методи для аналізу зарубіжного досвіду функціонування систем соціального захисту та його можливого застосування в Україні; економіко-статистичний метод для виявлення тенденцій у соціальних видатках України, а також показників соціального захисту.

Інформаційна база дослідження включає нормативно-правові документи у сфері соціального захисту населення; статистичну інформацію з таких джерел, як Державний комітет статистики України, Міністерство соціальної політики України, Агентство статистики Євросоюзу та ОЕСР, Міжнародна організація праці; аналітичні звіти Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України, міжнародних рейтингових агентств і аналітичних організацій; наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених-економістів у друкованих і електронних виданнях, що стосуються дослідження системи соціального захисту населення України та її структури.

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення одержаних результатів полягає у розроблених пропозиціях щодо удосконалення системи соціального захисту в Україні.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг основного тексту 96 сторінок. Робота містить 5 таблиці, 19 рисунків. Список використаних джерел налічує 63 найменування

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі досліджено суть, основні напрями та функції соціального захисту населення. Розкрито інструментарій дослідження системи соціального захисту населення. Висвітлено еволюцію поглядів на соціальний захист населення та його економічний зміст..

У другому розділі здійснено діагностування розвитку сфери соціального захисту населення в Україні. Проаналізовано стан соціального захисту населення та інституційного середовища взаємодії соціального захисту й економічної безпеки держави.

У третьому розділі узагальнено світовий досвід функціонування системи соціального захисту та можливості його використання в Україні. Сформовано напрями вдосконалення соціального захисту задля посилення економічної безпеки держави.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити наступні висновки:

1. Соціальний захист населення є основою соціальної політики держави, яку нині здійснюють усі країни світу. Однак у сучасному законодавстві та науковій літературі немає єдиного визначення терміна "соціальний захист". Відсутність загального розуміння інституту соціального захисту призводить до різних інтерпретацій категорій і понять, пов'язаних з його змістом.

2. Аналіз наукових джерел показує, що вітчизняні та зарубіжні науковці трактують поняття "соціальний захист" як діяльність, комплекс, функцію, систему, сукупність і механізм. Ми вважаємо, що поняття "система" найбільш повно розкриває зміст цієї категорії, оскільки воно передбачає сукупність функціональних елементів, які взаємодіють і запускають механізми для досягнення певної мети. На нашу думку, система соціального захисту – це сукупність правових, економічних та соціальних заходів, гарантованих Конституцією України, що забезпечують здоровий соціально-економічний клімат для життя та розвитку як економічно активного населення, так і тих, хто опинився у складних життєвих обставинах. Ця система гарантує соціальну безпеку, соціальні зобов'язання, засновані на соціальній справедливості й рівності прав.

3. На основі проведеного аналізу ми дійшли висновку, що концепцію соціального захисту населення в Україні слід розглядати крізь призму теорії соціальної згуртованості суспільства. Це означає, що справедливий і ефективний соціальний захист є запорукою стійкості та стабільного розвитку суспільства. В основі соціальної згуртованості лежить довіра. Структура системи соціального захисту населення є складною і всеосяжною. Ми пропонуємо власне бачення, що враховує державні та приватні механізми, виділяючи три головні складові системи: 1) соціальне страхування; 2) соціальну допомогу; 3) соціальні гарантії. Дослідження еволюції поглядів на роль соціального захисту в концепціях провідних економічних шкіл дозволило визначити спільні риси в їхніх поглядах і виділити основні підходи: 1) класичний; 2) неокласичний; 3) кейнсіанський; 4) інституційний.

4. Проведено аналіз розвитку соціального захисту в Україні після отримання незалежності, ідентифіковано шість етапів цього процесу з вказівкою на часові рамки, ключові фактори впливу, особливості та зміни в нормативно-правовій базі кожного етапу. Проведено діагностику розвитку соціального захисту як частини економічної безпеки держави, а також аналіз основних показників, таких як витрати на соціальний захист відносно ВВП та на душу населення, динаміка заробітної плати та пенсій, рівень безробіття, та виконання соціальних програм з 2016 по 2023 рік. Виявлено основні проблеми функціонування системи соціального захисту.

5. Проведено порівняльний аналіз розвитку соціального захисту в Україні з іншими країнами світу, враховуючи рівень економічного розвитку та обрані регіони, із використанням таких показників, як витрати на соціальний захист, участь населення у програмах соціального захисту, доступ до різних

видів соціального захисту. Розкрито проблеми та переваги соціального захисту в Україні та його відповідність глобальним тенденціям. Використано факторний аналіз та економетричне моделювання для оцінки впливу соціального захисту на економічну безпеку країни. Проведено аналіз інституційно-правового забезпечення взаємодії соціального захисту та економічної безпеки України, виявлено проблеми та розроблено рекомендації для реформування сфери соціального захисту з метою підвищення ефективності та результативності на різних рівнях. Визначено п'ять підсистем сфери соціального захисту в Україні і розроблено стратегії їх розвитку для підвищення економічної безпеки країни, зокрема за допомогою активної соціальної політики та інноваційної модернізації.

6. Досліджено досвід соціального захисту в економічно розвинутих країнах, що сприяло розробці напрямів для реформування сфери соціального захисту в Україні та зміцнення економічної безпеки країни. Ці напрямки включають такі заходи, як розбудова багаторівневої моделі соціального захисту, перехід від концепції соціального захисту до активної участі осіб у вирішенні своїх соціальних проблем, застосування універсальної концепції соціального захисту, активізація профспілок, розробка гнучкої податкової системи, перевірка доходів отримувачів соціальних виплат, стимулювання розширення соціального захисту та участі середнього класу та підтримка бізнесу для збільшення участі у системі соціального захисту. Аналіз досвіду соціального захисту населення у країнах з перехідною економікою сприяв розробці заходів для реформування сфери соціального захисту в Україні та зміцнення економічної безпеки країни. Серед цих заходів важливо відзначити максимальне скорочення кількості пільг та перехід до інклюзивного соціального захисту з акцентом на стимулюванні зменшення кількості осіб, що потребують соціального захисту, а також побудову трирівневої змішаної моделі соціального захисту в Україні, що включає реформовану систему PayGO, обов'язковий особистий обліковий рахунок і добровільне поповнення рахунку. Досліджено досвід соціального захисту у країнах, що розвиваються, що послужило основою для розробки заходів для реформування сфери соціального захисту в Україні та зміцнення економічної безпеки країни.

7. Сформовано рекомендації щодо удосконалення системи функціонування соціального захисту в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду та запропоновано здійснювати його за такими напрямками: правовим аспектом (внесення змін до законодавства щодо формування добровільних (короткострокових, середньострокових та довгострокових) внесків неформально зайнятих осіб до системи соціального захисту, а також можливість самостійного управління розмірами внесків з боку неформально зайнятих осіб; впровадження системи стимулів для залучення неформально зайнятих осіб до національної системи соціального захисту з урахуванням зарубіжного досвіду); організаційним аспектом (створення гнучких, в тому числі цифрових, інструментів для внесення внесків до системи соціального захисту з боку неформально зайнятих осіб, а також для отримання соціального захисту. Гнучкість має включати можливість добровільного внесення внесків, вибору строків та розмірів внесків, а також вибору виду, розмірів та надавачів

соціального захисту); фінансовим аспектом (розроблення фінансових стимулів для залучення неформально зайнятих осіб до системи соціального захисту, таких як податкові знижки, податкова амністія для неформально зайнятих осіб, контроль податкових доходів громадян та штрафні санкції за відмову брати участь у системі соціального захисту); інформаційним аспектом (створення інформаційної підсистеми в інформаційній системі соціального захисту для неформально зайнятих осіб з простим та зрозумілим поясненням можливостей використання інструментів соціального захисту, а також можливість отримання консультацій щодо участі у системі соціального захисту або її складових); цифровим аспектом (розроблення цифрових інструментів соціального захисту для неформально зайнятих осіб та їх включення до інтегрованої платформи соціального захисту в Україні).

АНОТАЦІЯ

Фрідман А. О. «Система соціального захисту населення в Україні».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою професійного за спрямування «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2024.

В роботі досліджено суть, основні напрями та функції соціального захисту населення. Розкрито інструментарій дослідження системи соціального захисту населення. Висвітлено еволюцію поглядів на соціальний захист населення та його економічний зміст.

Здійснено діагностування розвитку сфери соціального захисту населення в Україні. Проаналізовано стан соціального захисту населення та інституційного середовища взаємодії соціального захисту й економічної безпеки держави. Узагальнено світовий досвід функціонування системи соціального захисту та можливості його використання в Україні. Сформовано напрями вдосконалення соціального захисту задля посилення економічної безпеки держави.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, пенсійне забезпечення, інструменти соціального захисту, фінансування соціальних витрат.

ANNOTATION

Friedman A. O. "The system of social protection of the population in Ukraine."

Qualification work for a bachelor's degree in specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" in the professional educational program in the field of " Finance, financial management and insurance". - Odesa National Economic University. - Odesa, 2024.

The work examines the essence, main directions and functions of social protection of the population. The research toolkit of the system of social protection

of the population is disclosed. The evolution of views on social protection of the population and its economic content is highlighted.

The diagnosis of the development of the sphere of social protection of the population in Ukraine was carried out. The state of social protection of the population and the institutional environment of interaction between social protection and economic security of the state are analyzed. The global experience of the functioning of the social protection system and the possibilities of its use in Ukraine are summarized. Directions for improving social protection to strengthen the economic security of the state have been formed.

Key words: social protection, social security, pension security, social protection tools, financing of social expenses.